

СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У статті здійснено аналіз дослідження стану підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів.

В статті проаналізовано дослідження стану підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів.

In the article the author examines the training level of an intending Primary school teacher in organization of the Junior pupils group work.

Постановка проблеми. Необхідність модернізації вищої педагогічної освіти, що орієнтується на входження в європейський освітній простір, потребує нових підходів, визначення нових пріоритетів професійної діяльності майбутнього вчителя початкових класів, які лежать у площині розв'язання проблем розвитку особистості дитини і спираються на прогресивні ідеї особистісно-діяльнісного навчання. Це, у свою чергу, вимагає підготовки фахівця до організації розвиваючого, діяльнісного характеру навчального процесу для “набуття молодшими школярами досвіду соціальної діяльності, засвоєння методів пізнання навколишнього світу” [4]. При цьому основну роль відіграє підготовка вчителя до організації групової навчальної діяльності молодших школярів як багатоваріативної технології навчання.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичну базу становлять сучасні педагогічні дослідження: теоретичні та практичні аспекти технології організації групової навчальної діяльності молодших школярів (К.Ф. Нор) [5], диференціація навчання молодших школярів у процесі групової роботи (О.В. Кузьміна) [2], диференційований підхід до розробки групових завдань (С.П. Логачевська) [3]; визначення диференційованої підтримки вчителя у процесі групової роботи (Т.І. Дейніченко) [1], підвищення інтелектуального розвитку молодших школярів за умови поєднання індивідуальних і групових форм організації навчальної діяльності (Н.І. Потапова) [7].

Дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів ґрунтувалося на визначених особливостях сучасної професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів, що висвітлено у працях вітчизняних

учених: Н.М. Бібік, О.Я. Савченко – удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах нової структури і змісту початкової освіти, І.В. Бужиної – підготовка майбутнього вчителя до гуманістичних відносин молодших школярів, Н.В. Кічук – формування творчої особистості вчителя, Л.О. Хомич – система психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, Л.Л. Хоружи – формування етичної компетентності майбутніх учителів тощо.

Аналіз досліджень окресленої проблеми доводить наявність нормативно-правової бази: Закон України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про вищу освіту”, Державна національна програма “Освіта. Україна XXI століття”, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державна програма “Вчитель”, Наказ МОН України “Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року”.

Урахування мети та завдань, системи організації навчання студентів спеціальності 6.010102 “Початкова освіта” дозволило дослідити стан професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця до організації групової навчальної діяльності учнів.

Мета статті – ознайомити зі станом професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилося на базах Інституту педагогічної освіти Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського, Херсонського державного університету, РВНЗ “Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта), Євпаторійського педагогічного факультету КГУ, філії КГУ у м. Армянську. Було залучено 622 студенти та 30 викладачів, 80 учителів початкових класів. З метою дослідження означеної проблеми проведено такі заходи: аналіз навчально-тематичних планів та програм підготовки студентів; навчально-методичних засобів для як викладачів, так і для студентів; педагогічне тестування та анкетування студентів, аналіз продуктів їх творчої діяльності; бесіди з викладачами; спостереження за навчальним процесом; метод експертних оцінок.

Зміст поняття *“підготовка майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів”* визначено нами як цілісний двосторонній педагогічний процес взаємопов’язаної діяльності викладача

(викладання; організація та управління навчальною діяльністю) та майбутнього вчителя (учіння), що відбувається в межах *загальнотеоретичної, методичної, практичної та методологічної підготовки*, і дозволяє розглядати його результат – формування компетентності фахівця до виконання цілісної системи проєктивних дій, спрямованих на становлення суб'єктності молодшого школяра у процесі навчання, що приводить до логічної трансформації структурних компонентів підготовчої діяльності вчителя на одержання гарантованих досягнень наперед заданого кінцевого результату [9].

Загальнотеоретична підготовка виконує функції: самовизначення майбутнього вчителя; утвердження гуманістичної позиції; оволодіння знаннями як цінностями. Вона повинна забезпечити студента знаннями щодо сутності, особливостей організації групової навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку; реалізуватися за рахунок існування у плані певних навчальних дисциплін нормативної та варіативної частин педагогічного блоку навчального процесу університетів. Як доводять результати аналізу навчальних планів ВНЗ, з метою підготовки майбутнього педагога до означеної діяльності передбачено його загальне ознайомлення з розділом “Дидактика” у процесі викладання курсу “Загальні основи педагогіки”; з розділом “Форми організації навчального процесу” у “Дидактиці початкової школи”; з розділом “Майстерність побудови діалогічної взаємодії на уроці” у процесі вивчення дисципліни “Основи педагогічної майстерності”, а також на основі проведення лабораторного заняття “Майстерність учителя в організації взаємодії між учнями під час групової роботи на уроці”. Що варіативної частини, то необхідно відзначити, що за проаналізований нами період (2002 – 2007 рр.) не було визначено курсів, спеціально орієнтованих на теорію і практику організації групової навчальної діяльності учнів.

Аналіз рекомендованих підручників із загальнопедагогічних дисциплін дає змогу констатувати, що автори із сучасних позицій розкривають сутність навчального процесу, його закономірності, принципи та методи навчання. Однак результати експертної оцінки вказують на недостатність інформації для ознайомлення зі специфікою організації групової навчальної діяльності дітей – молодших школярів різних вікових груп.

Результати аналізу робочих програм із вищеназваних навчальних дисциплін дали можливість визначити недостатню їх зосередженість на: а) фасилітуючій ролі вчителя у навчальному процесі; б) значенні та варіативності

групової роботи учнів для становлення суб'єктності молодшого школяра та розвитку його особистості; в) відведенні надмірної ролі підготовки вчителя до оцінювання навчальних досягнень учнів, але не вказано потенційні можливості групової роботи учнів для їх підготовки до рефлексивної діяльності; тільки визначаються підходи до оцінювання компетенцій учнів.

На основі аналізу результатів проведення педагогічного тестування та анкетування студентів 1 – 4 курсів виявлено низку проблем і суперечностей:

- негативну тенденцію до домінування стереотипів і шаблонів у студентів щодо розуміння сутності організації навчальної діяльності учнів у початковій школі та сучасної ролі вчителя (37,78%);

- тільки 46,97% студентів ознайомлені із сучасними технологіями навчання, в основі яких лежить організація групової навчальної діяльності учнів;

- тільки 24,44% респондентів вважають за потрібний розвиток організаторських здібностей сучасного педагога для роботи у початковій школі;

- 91,47% висловили бажання вивчати спеціальний курс з теорії та практики організації групової навчальної діяльності молодших школярів.

Проведена дослідна робота дає змогу зробити висновок про те, що під час загальнотеоретичної підготовки у педагогічному ВНЗ не приділяється достатня увага питанню підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів.

Методична підготовка у педагогічному ВНЗ повинна забезпечити студента теоретичними знаннями та практичними вміннями і навичками з моделювання різноманітних варіантів організації групової навчальної діяльності учнів з урахуванням особливостей змісту уроків початкової школи. На думку Т.Ф. Потоцької, особливу увагу потрібно звернути на “розвиток мотиваційної та аксіологічної сфер особистості, досягнення максимального рівня оволодіння змістовим та операційно-діяльнісним компонентами методичної підготовки студентів” [8]. Методична підготовка є наскрізною, реалізується за умови оволодіння студентом змістом восьми фахових методик початкового навчання (методика викладання української мови; методика викладання російської мови; методика викладання математики; методика викладання природознавства; “Людина і світ” з методикою викладання; методика вивчення валеології, основ безпеки життєдіяльності в початковій школі; трудове навчання з практикумом; образотворче мистецтво з методикою викладання) і має бути спрямована на вирішення методичних завдань під час

спеціально організованої практичної діяльності.

Експертні оцінки виявили недостатній рівень методичної підготовки студентів, оскільки курси методик початкового навчання залишаються традиційним за змістом, підходами, принципами та структурою і не повністю відповідають вимогам часу. Також відзначено проведення більшості практичних занять у ВНЗ, недостатню кількість лабораторних занять у реальному середовищі з метою дослідження практики організації навчання учнів у малих групах у межах одного класу у реальному середовищі.

Ця оцінка була підтверджена й проведеною діагностичною роботою серед студентів для визначення здатності розробляти індивідуально прийнятну технологію організації групової навчальної діяльності учнів. Майбутнім учителям були запропоновані варіативні завдання на практичних заняттях з методик початкового навчання (завдання пропонувалося для студентів 3 курсів, усього 60 чол.). Перше завдання – розробити модель групової роботи на уроці математики (1 клас), читання (2 клас), української мови (3 клас), “Я і Україна” (4 клас) з певної теми; друге – спроектувати урок початкової школи (урок і тема за вибором студента). Аналіз результатів виконання першого завдання дозволив констатувати, що тільки 15% студентів справилися із завданням. Результати аналізу фрагментів другого завдання довели, що 80% студентів користуються репродуктивними методами побудови навчального процесу, переважають фронтальні та індивідуальні форми організації навчальної діяльності учнів. 2 студенти (3,33%) узагалі не змогли самостійно розробити проект уроку. Лише 5 студентів (8,33%) продемонстрували вміння якісно розробити проект уроку із залученням технології організації групової роботи учнів, обґрунтувати обраний варіант групової роботи.

Отримані дані свідчать про недостатній рівень методичної підготовки студентів до організації групової роботи учнів.

Практична підготовка студента має на меті поглиблення теоретичних знань на основі практичних умінь і навичок самостійно відтворювати технологічні етапи організації групової навчальної діяльності учнів; здійснюється через різні види педагогічних практик. Аналіз опитування студентів-практикантів підтверджує факт абсолютного визнання студентами (94% студентів) важливості педпрактик для формування навичок з організації групової роботи учнів. Самостійно проведені уроки, їх аналіз спонукають майбутніх спеціалістів до творчості, пошуку, розвивають інтерес до означеного

питання, навички педагогічної техніки, удосконалюють елементи педагогічної майстерності.

Аналіз 250 уроків студентів-практикантів дав змогу визначити типові недоліки у їх практичній підготовці: незначна кількість уроків, проведених студентами самостійно (77,2%); відсутність системи у виборі групових форм навчальної діяльності учнів (66,8%); включення організації групової роботи учнів під час розробки уроку за наполяганням учителя-методиста (81,6%); відсутність умінь правильно і послідовно включати обрану технологію групової роботи учнів до проекту уроку (56,4%); неефективність її реалізації у процесі проведення уроку (60,8%).

Висновки експертів зазначили незадовільний стан практичної підготовки майбутнього фахівця, хоча у професійно-педагогічній підготовці пізнавальна діяльність студента поєднується з практичною діяльністю у школі, але вона має досить обмежений характер; причому орієнтація на індивідуальний характер педагогічних практик не сповна може забезпечити розвиток пізнавальної активності у майбутнього вчителя до організації групової навчальної діяльності молодших школярів.

Методологічна підготовка має на меті розвиток методологічного мислення майбутнього вчителя початкових класів та формування творчого дослідницького підходу до організації групової навчальної діяльності учнів. Вона здійснюється в експериментально-дослідній роботі майбутнього фахівця, що організується у педагогічному ВНЗ у період аудиторної, поза аудиторної та практичної діяльності студента. Участь в експериментально-дослідній роботі є проявом найвищого ступеня педагогічної творчості майбутнього фахівця, що припускає наявність певного запасу педагогічних знань, практично-дослідних умінь і навичок, досвіду накопичених соціальних вражень та прагнення до самоосвіти.

Досвід педагогічної роботи в університеті, матеріали досліджень свідчать про те, що ближче за інших до первинного дослідження студентів знаходяться проблеми, які знайомі їм за шкільною практикою, до яких ми відносимо питання організації групової навчальної діяльності молодших школярів. Однак, виконання курсових та освітньо-кваліфікаційних робіт з різних методик початкового навчання та аналіз їх тематики й змісту засвідчило, що означені питання за останні роки (1999 – 2007) здебільшого не розглядалися; виступи за тематикою, що досліджується, не мали характеру системного дослідження під

час проведення науково-практичних конференцій; семінари-практикуми з учителями початкових класів не мали на меті висвітлення питань з проблеми, що досліджується. Наявний матеріал дає змогу констатувати незадовільний стан методологічної підготовки майбутнього вчителя до організації групової навчальної діяльності учнів.

Отже, дослідження стану підготовки майбутнього вчителя початкових класів дозволило виявити, що стан загальнотеоретичної, методичної, практичної та методологічної підготовки студентів до організації групової навчальної діяльності учнів не задовольняє сучасних вимог, а тому потребує певних змін, а саме: системного збагачення теоретико-методичного матеріалу дисциплін педагогічного циклу та методик викладання предметів початкової школи теорією та практикою з організації групової роботи молодших школярів як багатоваріативної технології, а педагогічних практик – навичками її реалізації за умови орієнтації цілей, завдань, структури та змісту на науково-дослідницький характер.

Переосмислення ролі вчителя початкових класів з організації навчальної діяльності учнів, подолання суперечностей у змісті традиційної освіти, формування індивідуально-творчого стилю професійної діяльності фахівця обґрунтовує необхідність оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя.

Висновки. Аналіз теорії та практики професійно-педагогічної підготовки студентів у педагогічному ВНЗ дозволив нам розробити організаційно-педагогічну модель та запропонувати спеціальну методiku її реалізації, що відбувається за умови: збагачення змісту дисциплін загальнотеоретичної підготовки студента ідеями, принципами, концепцією організації групової роботи учнів; зорієнтованості курсів з методик початкового навчання на теорію і практику творчого підходу до розробок різноманітних моделей групового навчання, доцільного їх включення до структури уроку; спрямування педагогічних практик студентів, тобто практичної підготовки, на самостійність і творчий підхід до реалізації технології організації групової навчальної діяльності учнів; залучення студентів у позааудиторний час до участі у гуртковій роботі, науково-практичних семінарів з учителями початкових класів, науково-практичних конференцій, де висвітлюються питання багатоваріативності технології. Ключовим питанням під час формування знань, умінь і навичок студента в період підготовки є стратегії їх отримання. У межах дослідження

постає питання вибору комплексу методів та організаційних форм для набуття студентами досвіду виконання навчальної діяльності у малих групах та розвитку їх організаційних здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дейніченко Т. І. Диференціація навчання в процесі групової форми його організації (на прикладі предметів природничо-математичного циклу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 “Теорія навчання” / Т. І. Дейніченко. – Х., 2006. – 21 с.
2. Кузьміна О. В. Диференційоване навчання в умовах групової форми навчальної діяльності учнів початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О.В.Кузьміна. – Х., 2002. – 17 с.
3. Логачевська С. П. Диференційовані завдання з розвитку мовлення для 2 класу / С. П. Логачевська // Початкова школа : науково-методичний журнал. – 2008. – № 3. – С. 13 – 18.
4. Міністерство освіти і науки України. Державний стандарт початкової загальної освіти : Наказ № 1/9-695 від 06.12.05 / Міністерство освіти і науки України. – Б. м. : [б. и.] // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2006. – № 2 – 3. – С. 3 – 30. – (Нормативний документ Міністерства освіти і науки України).
5. Нор К. Ф. Технологія організації ГНД школярів / К. Ф. Нор // Освітні технології : навч.-метод. посібник / [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А. С. К., 2001. – 256 с.
6. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – [2-е вид.]. – Миколаїв : Вид-во “Іліон”, 2006. – 272 с.
7. Потапова Н. І. Поєднання індивідуальних і групових форм навчальної діяльності в інтелектуальному розвитку молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “ Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Н. І. Потапова. – К., 2006. – 22 с.
8. Потоцька Т. Ф. Професійно-методична підготовка вчителя початкової школи в умовах уходження до Болонського процесу / Т. Ф. Потоцька // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2006. – № 4 – С. 122 – 125.
9. Ратовська С. В. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів: компетентнісний підхід / С. В. Ратовська // Науковий вісник МДУ : збірник наукових праць. – Миколаїв : МДУ, Випуск 20 : Пед. науки. – Том 1 / [за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти]. – 2008. – С. 148 – 157.

УДК 371.311. 1

В.М. Тихонович

Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ТЬЮТОРА У ШКІЛЬНОМУ НАВЧАННІ

У статті розглянуто питання подання тьюторства у контексті зміни звичної для традиційної школи педагогічної практики, визначено місце тьютора у системі шкільного навчання; охарактеризовано відмінності позицій учителя і тьютора; розкрито функціональні основи діяльності тьютора як наставника, опікуна дитини у процесі реалізації її індивідуальної освітньої програми.

В статье рассмотрено вопросы представления тьюторства в контексте